

ПЛЕТНА КАРЛОВО ДРАГУТИНОВО

270 година шрајања

(1751–2021)

Приредио: Милинко Арсенов

*Грб Велике Кикинде и њрбови села
Великокикиндској окружја*

ЗЕМЉА БАНАТСКА

О, благословена земљо банатска! Непрегледна, богата: цвећем, воћем и свакојаким биљем застрта равницом! Ти си башта по којој би се путник довека шетао, а да не осети вреле капи тешког умора. Ти си ћилим на коме се многе задовољне колибе, села и торњеви беле. Три дана је како ти лепо и глатко лице не гледам, па је већ срцу дуго и тешко... Кад сам те последњи пут видео, сунце је зашло; само је румен на небу остала позлађујући богата поља.

Ђура Јакић, аутопортрет

Маја Карлова из 1879. године

ПЛЕВНА–КАРЛОВО–ДРАГУТИНОВО (1751–2021)

Велики бечки рат 1683–1699. је почетак пропасти Турске царевине. Турска губи све области северно од Саве и Дунава осим Баната. После Карловачког мира 1699. године, Банат остаје под Турцима, али не задуго. Да би Хабзбуршка царевина спречила поновне упаде Турака, формира Потиско-поморишку границу. Граничари су претежно били Срби. За то време, тај део је под војном управом и Срби имају одређене привилегије за граничарску службу. Због свих тих ратова Банат је био опустео јер су силни ратови однели данак, а многи су пребегли у тада ослобођену Бачку. Две деценије касније, после Пожаревачког мира, Турци су коначно протерани из Баната, са повременим упадима у јужни Банат. Банат је одавао жалосно стање јер је био са малобројним становништвом, бескрајним барама, без путева, са ретким насељима. Године 1723–1725. Италијан Клаудије Мерси врши премер да би имали јаснију геодетску подлогу за уређење Баната. Цео Тамишки Банат тих година, после Пожаревачког мира, није имао више од 25000 становника. На карти грофа Мерсија из 1723. године Карлово се и не помиње да је постојало.

За настанак Карлова битна је година 1751. Тада долази до укидања Потиско-поморишке границе, Срби граничари никако нису хтели под утицај мађарских спахија како би избегли јарам жупаније и њеног племства, они су просто били спремни на све друго. По Ваничеку, последице развојачења Потиско-поморишке границе су: „При разрешењу Потиско-поморишке границе, једни Срби се иселише у Русију, а 2400 душа на силу пређе у Банат са 6 компанија. Приступањем и других незадовољника тај број је порастао на 2990. На то Марија Терезија издаде патент од 23. октобра 1751. У њему изрече да се Граница, у интересу државних граница, мора померити на југ. За олакшање тог премештања даје им три године имунитета. Није истина да им предстоји угњетавање или насилно увођење Уније. Потпуно им је слободно да бирају

Маја Карлова из 1762–1772.

између стања контрибуената и милитара. Она ће се постарати да последњи добију довољно земље за насељавање, под условом да се вредно вежбају у ратној вештини и да ревносно врше своје војничке дужности. Али њено је право да одреди место где ће им се дати земља, а не да они сами бирају.” Извод из патента 23. октобра 1751. „Ми, Марија Терезија, Божјом милошћу римска царица, Германије, Угарске, Чешке, Хрватске и Славоније краљица, велики војвода Аустрије, војвода Бургундије, Штајерске, Корушке, Крајинске и Витемберга, гроф Хабзбурга, Фландрије, Тирола, Горице и Градишке, војвода Лотарингије и Барија, велики војвода Етрурије... (...)

И ово је милостива, а исто тако озбиљна наша воља која се има објавити где се год учини да је потребно, како би дошла до знања свакоме кога се тиче. Дано у нашем граду Бечу, 23. октобра 1751, а нашег владања године 12.”

Марија Терезија

Кенигсег Ерпс

Де Хаугвиц

Земунице у којим су живели први досељеници у Плевни

Становници будућег Великокикиндског окружја су још више од две деценије остали милитари под управом Банатске земаљске администрације. Под надзором земаљске администрације организовано је осам граничарских компанија. У горњем Банату је било шест компанија по селима будућег Окружја великокикиндског. Ове компаније – лонд милиција су под управом оберкапетана Гаврила Новаковића и заменика вице оберкапетана Лазара Поповића. У компанији Врањево, Карлово, Кумане капетан је Лазар Поповић. Будуће Карлово су прво насељавали Срби из Аде са потиске границе. Они су себи правили земунице на брегу, на греди званој Плевна.

Прве фамилије су били: Трбићи, Попови, Бешлини, Терзићи, Станаћеви и Радовићи. Они ту себи подижу и цркву од плетера и бусења. У следећим годинама се насељавају и Срби из Поморишја, па је тако повећан број породица на 50. „И набрзо је ти’ година од виши’ власти дошла наредба за ново име села, више није била Плевна, кажу по оцу Марије Терезије, Карлу

Кућа од набоја покривена шрском, шизв. „Бујарка”

Лотариншком, а село се ту није питало. И свима је било жао, зато што је своје замењено туђим.”

Како се село ширило и повећавао се број верника, првобитни храм је био мали да прими све благочестиве вернике. Почетком двадесетих година 19. века рађа се идеја о подизању новог храма. Постоји легенда како су Карловчани изабрали пројекат за нови храм. Када су инжењери црквеном одбору предочили пројекте за малу, средњу и велику цркву, они су изабрали највећу и започеше и изградише тада највећи храм у околини. Велику помоћ је учинио Теодор Павловић, тада секретар Матице српске, пишући Сави Текелији да помогне у завршетку изградње: „Овом приликом имао бих једну усрдну молбу код Вашег Високородства, ако нећу досадан бити. Грађани села Карлова (мог рођења место) зидају цркву и већ је изидана и сад би је овог пролећа довршити требали, али се у тескоби налазе, не имају готова новца, тако желе у зајам узети до јесени, само да посао дотле не стане и надају се да ћу помоћи нигде пре, него од Вашег Високородства наћи

3. Шанац Карлово.

Црква: храм Архистратига Михаила, од бусења начињена, на њој 2 прозора и 2 врата проста, свода нема, трском покривена, порта неограђена.

Олтар: трапеза од дрвета, на њој 3 плаштанице од белог платна, Антиминс освећен, но незна се од кога, кивот од белог плеха, Јеванђелије и служебник московски, 2 чирака од меда, св. Миро имају.

Проскомидија у стени — дувару — од земље, путир и дискос од калаја, звездица од пиринца, кашика од беле кости, аер од пруторасте свиле, дарци од црвеног картуна опточени плаветним безом, умиваоница од земље, кадионица и петохлебница од меда.

Фелона, стихара, петрахиља, *појасева* и *наруквица* немају.

Темала немају, има 2 престолне иконе Христова и Богородична, 4 иконе образи од разних светих.

Књиге: Псалтир велики; Минеј празнични; Обшчак, Пентикостар, Апосто на велико коло; Октоих и Саборник српски.

2 чирака проста од дрвета, иконостас прост, 15 столица простих.

Барјак од зеленог тафета, на њему образ Арх. Михаила и св. Тројице, ресе свилене.

Крстионица од земље при стени.

Епитроп Михаил Пандур. Гробље не ограђено.

Домова 73.

Од официјала војинствених:

Барјактар Теодор Мирковић,

Ексамен свештенички:

1. *Поп Павле Томић*, р. из Аде шанца—Острова, 24 год., учио се у Острову код попа Теодора, оженио се од 15 год., има кћер, зађаконио га и запопио Георгије Поповић 1751. Маја 8., од кога има и синђелију. Има 40 правила свештеничких и 5 прописаних књига.

Сидоксије плаћа 12 фр. 36 кр. На школу 6 фр.

2. *Поп Риста Петровић*, р. из Аде села, 23 год., учио се у Варадину код магистера Петра, оженио се од 18 год., има само сина, зађаконио га и запопио Георгије Поповић 1754. Авг. 20. од кога има и синђелију.

Протоколе нове имају.

Сидоксије плаћа 12 фр. 36 к. На школу 2 фр. 30 к.

Опис визијације Темишварске епархије
Димитрија Руварца из 1758. године

неће. Мене за савет питају, моле за препоруку, ако им намере одобравам. (...)

Они ће доћи Вашем Високородству и ја се надам, а и мислим да им Ваше Високородство онако и молбу њихову прими као што сваку сиротињу прима, а особито што је наше и тешко иначе где помоћ налазе.

С искреним високопоштовањем Вашем Високородству. У Пешти 10. 5. 1836. покорни слуга Теодор Павловић.”

Место на ком се налазила стара црква у Плевни

Од 200 кућа тадашњег Карлова 178 је дало своја имања под хипотеку како би узели кредит да заврше изградњу цркве. Године 1842. храм је освећен и посвећен Светом архангелу Гаврилу. Иконостас је осликао Никола Алексић, а зидно сликарство 1857. завршио Јосиф Гојгер. Велики догађај за Карловчане је била и година 1774. када је село заједно са Српским Крстуром, Јозефовом, Мокрином, Врањевом, Башаидом, Кумани-

Портрет и биста Теодора Павловића

Теодор Тоша Павловић. Био је обновилац и реформатор Маџице српске, њен први секретар, уредник „Летописа Маџице српске”. Оснивач прве музејске збирке у Срба, адвокат, књижевник, преводилац. Био је један од најистакнутијих личности српског народа у првој половини 19. века, чије је прејављивање дало трајни допринос српској култури.

Родна кућа Теодора Павловића

Православни храм у Карлову

ма, Меленцима и Тарашем ушло у Великокикиндско окружје. Новобечејац Еугеније Недић, алијас Јене Сентклараи, у свом делу *Сто година из новије историје јужне Угарске* каже: „Године 1773. почело се говорити да ће земље у Банату бити подељене на спахилуке и продане. На тај начин би Срби спали на судбину мађарских јобаћа. А да би то избегли, послали су у Беч Георга Тиганитија, Јована Пајдака и Димитрија Бугарског да израде Привилегију за окружје.”

О животу у Карлову за време стогодишњег трајања окружја преносимо из књиге Васе Стајића *Великокикиндски диштрихт 1776–1876*:

„Карлово је имало 1771. сто домова, а 1777. становника 680. Године 1825. било је овде 386 домова, а 2815 становника, од којих 2768 Срба. Године 1863. становника 3696. А 1910. Срба 4902, осталих 85. Најзад, 1921. било је у селу 1156 домаћинстава и 5602 становника. О овој општини имамо попис општинских поглавара из година 1797 – 98 и 1798 – 99, те њихових плата. Кроз то време, као да су се изређали бирови: Павао Вујић, Ђура Бешлић, Јова Мирков, Стеван Павлов, Исак Станаћев, Тодор Весков и Васа Попов, а имали су плату од 55 фор. годишње. Заклетници су били: Павао Дорогов, Јеша Берибакин, Петар Весков, Стефан Живанчев, Јеремија Голушин и Никола Радиновић са годишњом платом од 27,30 фор. до 1. августа 1797. године касир је био Андрија Попов, а потом Моја Станисављев, са годишњом платом од 65 фор. Бележници су имали исто толику плату; најпре Моја Станисављев, после Симеон Молеров. Учитељи: Аћим Божиновић, Михаил Тишлер и од 1. новембра 1797. Симеон Томић; годишња плата 79 фор. и депутат. Црквењак Аћим Божиновић погођен 1. августа 1797. за 4 форинте годишње, наредник (хаднаћ) Тодор Лудајић годишње 27,3. Пандури Атанасије Берибакин, Михајло Пенавић и други...”

Карловчани су, такође, учествовали у буни 1848. године: „На велики четвртак 20. априла 1848. омладина је у Новом Саду одржала збор и на збору спалила мађарске протоколе крштених, венчаних и умрлих, који су били уведени и у српске цркве. Истога дана послеподне, праћена силним народом, омладина је отпешачила у Карловце и онде изнудила од митрополита Јосифа Рајачића обећање да ће сазвати тзв. Мајску скупштину.”

Вративши се са ових зборова у Новом Саду и Карловцима у Велику Кикинду, Ђорђе Радак је побунио прво Великокикинђане, а онда и сва села окружја. У тој буни је спаљена и црква и многи Диштрикћани су отишли у збегове, прво у Перлез, после и у Срем. Резултат буне је био поражавајући за све, уз закључак: „Срби нису добили оно што су Мађари

изгубили.” Остала су спаљена села, порушене куће, цркве, много мртвих и сакатих. Српска Војводина, проглашена на Мајској скупштини 1848, трајала је кратко, до 1849, када се трансформише у Војводство Србија и Тамишки Банат. Током трајања окружја, друштвени живот се развија у духу српства и тадашњих потреба. О животу у Карлову пуно тога сазнајемо и из текстова и записа на маргинама богослужбених књига.

Поред буна и ратова, Карловчани су страдали и од разних болести. Тако је почетком јуна 1873. цео Банат захватила опака колера. Колера је харала током целог 19. века, јер су многи ишли у ратове по целој Европи и доносили заразу. Те године, 1873. било је много мртвих у Банату. У целом окружју је оболело 1475, а умрло 720, са смртношћу 79 процената. У знак сећања на све епидемије, Карловчани подижу и споменик 1869. године. Он се налази на углу код цркве.

*Споменик
преминулим
од колере*

Железничка станица

Становници Карлова су се углавном бавили пољопривредом, ратарством и сточарством. Зато је питање оранице и пашњака било и најважније. У привилегији добијеној од Марије Терезије разликујемо две врсте земље: стару или конститутивну која се користила за ратарство и ту је порез био већи. Друга земља је ритска, односно иберланд, која је била лошег квалитета, намењена само за ливаде и пашњаке. Тај иберланд је био узрок многих сукоба око поделе и давања у закуп. Мелиорацијом је и иберланд постајао плодан за обраду и сејање. У Карлову су биле и пустаре и у Протоколу о издавању у закуп из 1783. године налазимо да су пустару Томашвал узели у закуп Исак Станисављев (тада судач), Пера Цуцин, Тодор Вујић и Пава Ђуричин. За потребе мештана, било је и пуно занатлија. Тако године 1862. у Карлову ради 25 занатлија и трговаца и то: 6 ковача, све Срби, један столар, колар, чизмар и берберин, исто Срби. Трговаца је било 12, од тога 3 Србина и 9 Јевреја, као и два Јевреја, који су били сапунције. Значајна година за мештане Карловца је и 1883. година, када кроз село пролази пруга Велика Кикинда – Велики Бечкерек. Преко Велике Кикинде Карлово бива повезано са Темишварем на

истоку и на северу према Сегедину, Пешти и Бечу. Касније, 1896. гради се пруга од Карлова, преко Чоке, до Сегедина. Године 1887, на иницијативу угледних трговаца, занатлија, учитеља и ратара оснива се Српска читаоница. Просторије добијају у општинској кући у центру села. Ту стижу и први српски листови: *Застава*, *Браник*, *Србобран*.

Фотографија ошштине из 1889. године

Стара ошштина почетком 20. века

Фотографија старе школе из 1889. године

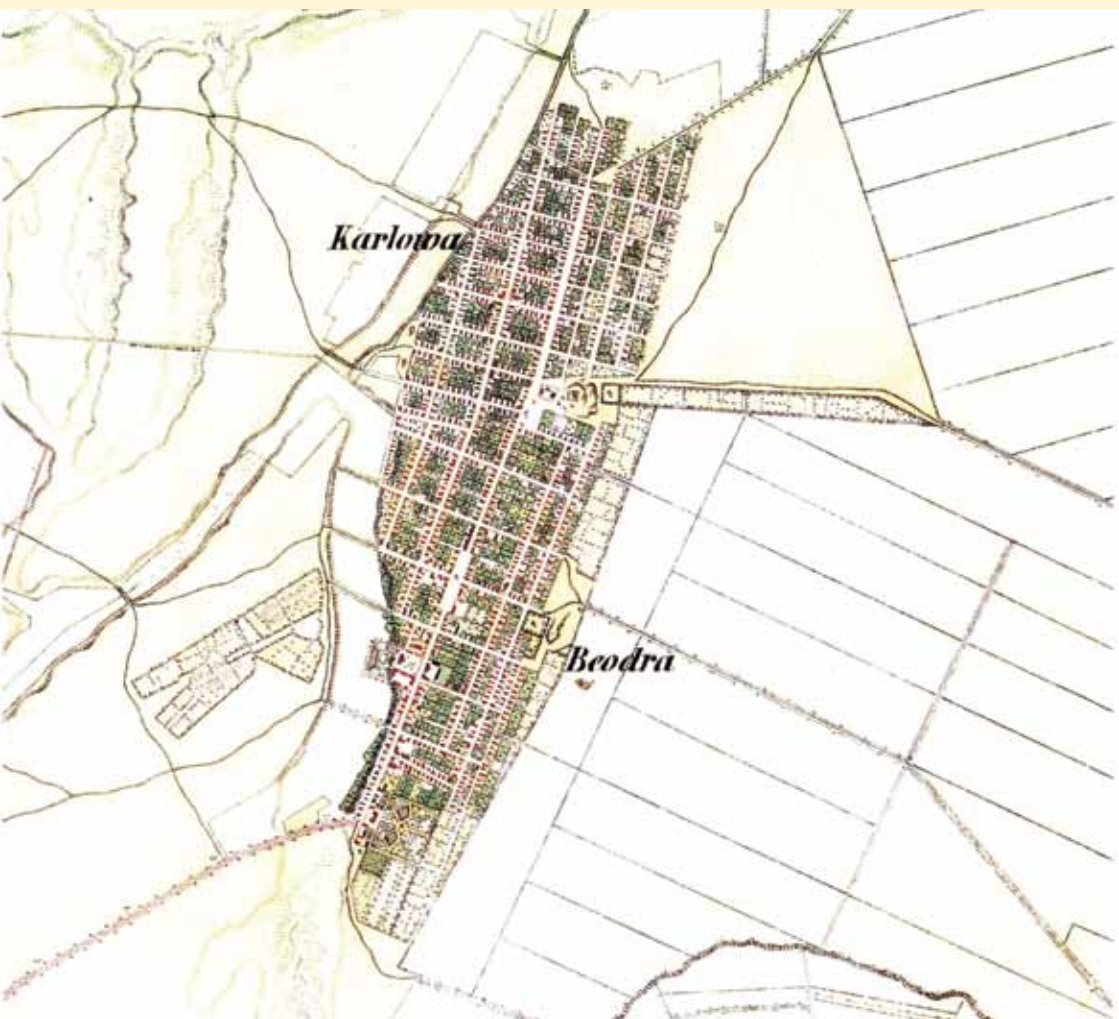
Стара школа данас

Већ крајем 18. и почетком 19. века се размишља и о образовању омладине. Тако смо нашли податак да је од момента формирања окружја, односно од 1774. до 1826. године, у Карлову подучавано 170 мушке и 73 женске деце. Забележени су и учитељи из те 1826. године. Налазимо да је учитељ првог разреда Димитрије Цуцић, а другог Василије Филиповић.

После укидања Великокикиндског окружја и после Аустријско-угарске нагодбе 1867. године, настаје нова ера у животу Карлова. Карлово постаје део Торонталске жупаније са седиштем у Великом Бечкерекy.

Нов моменат у историји Карлова је година 1914. На Видовдан 28. јуна 1914. Гаврило Принцип, члан Младе Босне, убија у Сарајеву престолонаследника Фердинанда и његову супругу. То је био и почетак великог рата, до тада са највећим жртвама и разарањем. „Већ прид Аранђеловдан и Светог Илију стизали су мушким позиви да се јављаду у Велику Кикинду, у

Маја Карлова и Беодре

Велики Бечкерек, Темишвар и Сегедин да добиједу распоред за војску. Тог Светог Аранђеловдана и Светог Илију запамтила сам, да је први пут, што ја знам, власт забранила да се држи наша српска сеоска слава и да се народ окупља.”

Како Срби нису хтели да ратују против своје браће, како у Србији, тако и против Руса, они су бежали са фронта или су се предавали „непријатељу”. Тако настају нови појмови „логоши” и „зелени кадар”. Они се јављају у Карлову већ крајем 1915. године. Многи младићи, војници, крију се по њивама, салашима и пустарама од лета до јесени, док је било још кукуруза да се крију. Како су били млади и пуни снаге, они су током мрака долазили у село код своје фамилије. Многи су ишли и на игранке и у коло. Тако је настала и шалајка:

„Царе Фрањо, разгоди,
наше момке не води,
доста ми је твојег рата,
оста не удата.”

Како рат, осим смрти од метка и граната, доноси и разне болести, тако је и Карлово крајем лета 1918. погодила шпанска грозница. Много је Карловчана тада умрло, не дочекавши ослобођење у новембру 1918. године. Те године у село је дошло и пуно српске сирочади и деце из Босне и Херцеговине, јер је тамо била велика глад. После опоравка, деца су се вратила кући, а нека остала да живе у Карлову. Током рата, Карлово је дало много добровољаца који су пребегли на руску страну или били заробљени. Један део добровољаца били су и Карловчани емигранти из Америке који су отишли тамо да раде. На позив Србије, из далеке Америке су дошли на фронт. Многи су и погинули, како на фронту на Добруци, тако и на Солунском фронту. У знак сећања на добровољце, мештани Карлова 1924. године подижу и споменик на пијаци у Карлову. У Карлову је било око 130 добровољаца на оба фронта.

Споменик добровољцима, некад и сав

Како би изразили вишевековну жељу да се уједине, сви Срби и Карловчани на свом збору бирају своје делегате за Велику народну скупштину у Новом Саду. Делегати из Карлова били су: Жива Будишин, Лаза Станаћев, Миливој Јовановић, Теја Радновић, Душан Роцков и Стеван Цуцић.

На челу српске војске која је ослободила Банат, а и Карлово, налазио се пуковник Драгутин Ристић. Он је био комадант Моравске пешадијске бригаде у саставу Другог гвозденог пука „Књаз Михајло”. Њему у част, Карловчани мењају назив села Карлово у Драгутиново. Драгутиново 1924. оснива Сокол, а већ 1930. и фудбалски клуб.

Спомен-плоча Драгутину Ристићу

Зграда некадашње соколане

На изборима 1935. године, кандидат Самосталне демократске странке Милан Ковачев, ратар, и председник општине Беодра бива први посланик оба села Драгутинова и суседне Беодре. Године 1941. избија поново рат још већих размера. После рата 1946. године, нова власт спаја оба села Драгутиново и Беодру у Ново Милошево.

Библиографија:

1. Васа Стајић, *Великокикиндски дишћрихт 1776–1876*, Матица српска – Књижевна заједница Кикинда
2. Јован Ердељановић, *Срби у Банаџу*, Матица српска – Прометеј
3. Бранко Белић, *Два села у северном Банаџу: Беодра и Плевна (Карлово, Драџишиново)*, Историјски архив Кикинда
4. Славко Јовин, *Епидемија колере у Војводини 1873. година*, Матица српска
5. Фотографије: из архива Драгана Белића, Драгољуба Бате Бадрљице, Драгана Раушког, Саше Стокића

ОБЈАВЉИВАЊЕ ПОМОГЛИ

Bosch diesel center Žeravica, Ново Милошево

ЗЗ Ново Милошево

Дан-Ран ДОО, Ново Милошево

Ајро Димићријевић, Ново Милошево

Банатски културни центар, Ново Милошево

Гармонд, Ново Милошево

Ова публикација је део обележавања 270 година насељавања. Жеља приређивача је била да укратко подсети читатељке и читатеље на историју и развој села од насељавања до почетка Другог светског рата.

ПЛЕВНА–КАРЛОВО–ДРАГУТИНОВО
270 година трајања
(1751–2021)

Приредио
Милинко Арсенов

Издавач
Nikasso-NM – БАНАТСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР
ЈНА 35, Ново Милошево, 069/783-155, 063/644-369
e-mail: banatskikulturnicentar@gmail.com
www.banatskikulturnicentar.blogspot.com
www.bkcknjige.rs

Уредник
Радован Влаховић

Лектура и коректура
Јелена Ђорђевић

Фотографије
Драган Белић
(стр. 11, 12, 14, 17)

Дизајн и прелом
Сенка Влаховић

Штампа
Гармонд, Ново Милошево

Тираж
500

ISBN 978-86-6029-527-1

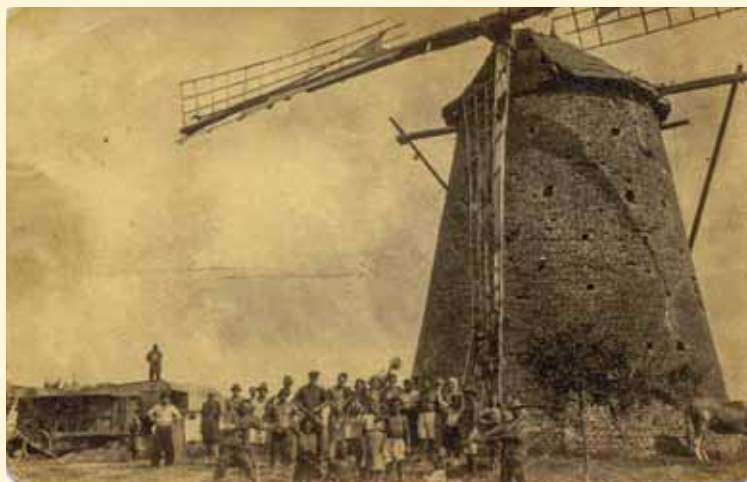
Ново Милошево, 2021.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад
94(497.113 Banat)»1751/2021»
ПЛЕВНА - Карлово - Драгутиново : 270 година трајања : (1751-2021) / при-
редио Милинко Арсенов. - Ново Милошево : Банатски културни центар,
2021 (Ново Милошево : Гармонд). - 24 стр. : илустр. ; 21 cm
Тираж 500. - Библиографија.
ISBN 978-86-6029-527-1
а) Северни Банат - 1751-2021
COBISS.SR-ID 47980553

Суваца

Вешрењача

Изградња млина

